



## Research Paper

# Evaluation of the Graduate Students' Moral Literacy in the Social Networks at Iran University of Medical Sciences



Shahram Sedghi<sup>1</sup> , \*Zahra Akbari<sup>1</sup> , Samira Soleymanpour<sup>1</sup>

1. Department of Medical Library and Information Science, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.



**Citation** Sedghi S, Akbari Z, Soleymanpour S. [Evaluation of the Graduate Students' Moral Literacy in the Social Networks at Iran University of Medical Sciences (Persian)]. *Journal of Modern Medical Information*. 2024; 10(1):16-31. <https://doi.org/10.32598/JMIS.10.1.1>

<https://doi.org/10.32598/JMIS.10.1.1>

### Article Info:

Received: 19 May 2023

Accepted: 07 Oct 2023

Available Online: 01 Apr 2024

### ABSTRACT

**Objective** Morality has a main role of the survival of societies. Paying attention to this important principle and trying to educate and institutionalize it in societies seems necessary. This study aimed to evaluate the graduate students' moral literacy in the social networks at Iran University of Medical Sciences.

**Methods** This is a descriptive survey study with a cross-sectional design. The study population of the study included all MSc. and PhD. students of the Iran University Medical Sciences in all disciplines during the academic year of 2019-2020. We used Krejcie's and Morgan's sampling methods to calculate the sample size, and the calculated sample size was 327. The data collected was a researcher-made questionnaire that validity of the questionnaire was assessed by the professors of the Department of Library and Medical Information Sciences (n=5), and its reliability was estimated using Cronbach's  $\alpha$  test (0.818). data analysis using SPSS software, version 24, through descriptive statistics methods such as mean, frequency percentage, frequency distribution, and standard deviation Furthermore, we used the one-sample t-test in the inferential statistics.

**Results** The findings indicated mean of moral literacy (3.58) was above hypothetical average as well as the mean of its investigated components, moral sensitivity (3.75), moral reasoning (3.64) and moral imagination (3.36) was above average.

**Conclusion** Graduate students tend to acquire moral literacy and becoming more awareness of ethical principles in social networks and this itself facilitates the process of learning.

### Key words:

Morals, Literacy,  
Moral sensitivity,  
Ethical analysis,  
Imagination, Social  
networking

### \* Corresponding Author:

Zahra Akbari

**Address:** Department of Medical Library and Information Science, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

**Tel:** +98 (916) 2997937

**E-mail:** [Kargan.za.90@gmail.com](mailto:Kargan.za.90@gmail.com)



Copyright © 2024 The Author(s).  
This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.



## Extended Abstract

### Introduction

A large number of users in order to survive and have a safe and productive environment in cyber space need to acquire skills and training, which is referred to as moral literacy. In fact, moral literacy is general awareness of the moral consequences of our actions and attitudes, which is partly related to how we use social media and virtual spaces [9]. It is a practice that tries to bring ethics back to schools in the form of literacy [10]. In the 21<sup>st</sup> century, man can learn the ethics in the form of moral literacy just as he can acquire technological, reading, writing and mathematical literacy [10, 11]. Since people need to make many moral decisions during their lifetime, it is necessary to pay attention to the concept of moral literacy as part of the programs of educational institutions. According to Tuana's study, moral literacy includes three dimensions of ethics sensitivity, moral imagination, and ethical reasoning skills [12]. A few studies in Iran have investigated moral literacy in using social media and the conducted studies have considered only its theoretical aspect. Therefore, the current study focused on the practical aspect of moral literacy and aims to measure the three components of moral literacy in using in social networks among post-graduate students of [Iran University of Medical Sciences](#).

### Methods

This is a descriptive survey with a cross-sectional design. The study population consists of all students in master's degree (n=1468) and doctorate degrees (n=776) in all fields of study at Iran University of Medical Sciences in 2019-2020 (total number=2244). Using stratified random sampling and according to the Krejcie & Morgan table, the sample size was determined at 327. The data collection was prepared based on the studies by Tirri et al. , Yurtsever et al. , and Bebeau et al. [18-20]. The designed questionnaire had two parts: The first part surveys demographic information (faculty, gender, age, field of study, names of social networks used, and the number of hours spent using social networks) and the second part measures the level of moral literacy (41 items) with three domains of ethics sensitivity (12 items), moral imagination (18 items), and ethical reasoning (11 items). The items were rated on a five-point Likert scale from 1 (very little) to 5 (very much). Its formal validity was approved by five professors of the department of medical library and information. The Cronbach's  $\alpha$  was obtained 0.829, 0.817, 0.809, 0.818 for the components

of ethics sensitivity, ethical reasoning, moral imagination, and the overall scale, respectively. Data analysis was done in SPSS software, version 24 using descriptive statistics (mean, percentage and frequency, and standard deviation) and one-way ANOVA to examine the difference in the mean scores of three components of moral literacy.

### Results

Twenty types of social networks had been used by the participants, 4 national and 16 international networks. Among these 20 types, two were scientific social networks (LinkedIn and ResearchGate) and 18 were public networks. The independent t-test results showed that the mean score of moral literacy was not statistically significant between female and male students ( $P>0.05$ ). The one-way ANOVA results showed that the mean moral literacy score of students was statistically significant between different age groups ( $P<0.05$ ). The mean score of moral literacy (3.58) was higher than the assumed average score (i.e. 3). The means of three components of ethics sensitivity (3.75), ethical reasoning (3.64) and moral imagination (3.36) were also higher than the average level.

### Conclusion

The moral literacy of post-graduate students of [Iran University of Medical Sciences](#) for using social networks are higher the average level. Among the components of moral literacy, the highest mean score was related to ethical reasoning, followed by ethics sensitivity and moral imagination. These students tend to acquire moral literacy, to be more aware of ethical principles in using social networks.

### Ethical Considerations

#### Compliance with ethical guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of [Iran University of Medical Sciences](#) (Code: IR.IUMS.REC.1399.422).

#### Funding

The present article was extracted from the master's thesis of Zahra Akbari, approved by Department of Medical Library and Information Science, School of Health Management and Information Sciences, [Iran University of Medical Sciences](#) (Grand No.:1-99-37-18475).



### Authors' contributions

Conceptualization: Zahra Akbari; Methodology: Samira Soleymanpour and Zahra Akbari; Investigation: Shahram Sedgi, Samira Soleymabpour, and Zahra Akbari; Writing–Original draft: Zahra Akbari and Samira Soleymanpour; Writing–Review & Editing: Shahram Sedgi, Samira Soleymabpour, and Zahra Akbari; Funding Acquisition: Shahram Sedgi, Samira Soleymabpour, and Zahra Akbari; Resources: Samira Soleymabpour and Zahra Akbari; Supervision: Shahram Sedgi and Samira Soleymabpour.

### Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.



مقاله پژوهشی

سنجش میزان سواد اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

شهرام صدقی<sup>۱</sup>، زهرا اکبری<sup>۱</sup>، سمیرا سلیمان‌پور<sup>۱</sup>

۱. گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

Use your device to scan and read the article online



**Citation** Sedghi S, Akbari Z, Soleymanpour S. [Evaluation of the Graduate Students' Moral Literacy in the Social Networks at Iran University of Medical Sciences (Persian)]. *Journal of Modern Medical Information*. 2024; 10(1):16-31. <https://doi.org/10.32598/JMIS.10.1.1>

**doi** <https://doi.org/10.32598/JMIS.10.1.1>

چکیده

**هدف:** اخلاق یکی از ارکان اساسی بقای جوامع است. اولویت دادن به این اصل مهم و تلاش برای آموزش و نهادینه کردن آن در جوامع ضروری به نظر می‌رسد. سنجش میزان سواد اخلاقی دانشجویان در جوامع مجازی همچون شبکه‌های اجتماعی می‌تواند در تحقق این مهم تأثیر بسزایی داشته باشد.

**روش‌ها:** روش پژوهش حاضر پیمایشی-توصیفی بود. جامعه این مطالعه را کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری مشغول به تحصیل دانشگاه علوم پزشکی ایران در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹ تشکیل دادند. روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای بود و حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی-مورگان ۳۲۷ نفر محاسبه شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که روایی آن توسط اساتید گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی (۵ نفر) بررسی شد و پایایی آن نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ (۰/۸۱۸) برآورد شد. داده‌های این پژوهش پس از گردآوری به‌وسیله نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۴ و با استفاده از آزمون‌های آماری توصیفی نظیر میانگین، انحراف معیار، درصد و فراوانی و آزمون‌های آمار استنباطی نظیر آزمون تی مستقل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

**یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش نشان داد میانگین سواد اخلاقی (۳/۵۸) بالاتر از میانگین فرضی (۳) است. همچنین میانگین مؤلفه‌های آن یعنی حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی به ترتیب ۳/۷۵، ۳/۶۴ و ۳/۳۶ است.

**نتیجه‌گیری:** دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کسب سواد اخلاقی و آگاهی هرچه بیشتر از اصول اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی تمایل دارند. این موضوع نشان می‌دهد دانشجویان با وجود داشتن احساس مسئولیت نسبت به جامعه خود در شبکه‌های اجتماعی، کسب مهارت‌ها و آگاهی از اصول اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی را همچنان لازم می‌دانند و این خود روند آموزش‌پذیری را تسهیل می‌کند.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۵ مهر ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۱۳ فروردین ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

اخلاق، سواد، حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی، تخیل، شبکه اجتماعی

\* نویسنده مسئول:

زهرا اکبری

نشانی: تهران، دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی.

تلفن: ۲۹۹۷۹۳۷ (۹۱۶) +۹۸

پست الکترونیکی: [Kargan.za.90@gmail.com](mailto:Kargan.za.90@gmail.com)



Copyright © 2024 The Author(s);

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC-BY-NC: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.en>), which permits use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

## مقدمه

سواد اخلاقی آگاهی عمومی از پیامدهای اخلاقی اعمال و نگرش‌های ماست که بخشی از آن به استفاده از رسانه‌ها و فضاهای دیجیتال و مجازی مربوط می‌شود [۹]؛ عملی که در تلاش است تا اخلاق را در قالب سواد به مدارس بازگرداند [۱۰].

انسان قرن ۲۱ همان‌گونه که سواد فناوری، خواندن، نوشتن و حساب کردن را می‌تواند کسب کند، اخلاق را نیز می‌تواند در قالب سواد اخلاقی بیاموزد [۱۰، ۱۱].

توآنا معتقد است سواد اخلاقی را نباید از سواد خواندن یا سواد ریاضی متفاوت دانست. از آنجایی که افراد در طول عمر خود نیازمند اتخاذ تصمیمات اخلاقی متعددی هستند، برای توجه به مقوله سواد اخلاقی به‌عنوان بخشی از برنامه‌های نهادهای آموزش و پرورش، دلیلی متقن وجود دارد. طبق مطالعه توآنا، سواد اخلاقی شامل ۳ بعد حساسیت اخلاقی، تخیل اخلاقی و استدلال اخلاقی است [۱۲].

### حساسیت اخلاقی

توآنا براساس تحقیقات خود، حساسیت اخلاقی را عنصر اساسی سواد اخلاقی قلمداد می‌کند. از دیدگاه او، حساسیت اخلاقی حداقل شامل ۳ مؤلفه اصلی است: (۱) توانایی تعیین اینکه آیا وضعیت پیش‌آمده شامل مسائل اخلاقی است یا خیر؛ (۲) آگاهی از اینکه یک وضعیت تا چه میزان اخلاقی یا غیر اخلاقی است که بیان‌کننده مفهوم شدت اخلاقی است؛ (۳) توانایی شناسایی فضائل اخلاقی یا ارزش‌های اساسی در یک وضعیت اخلاقی. حساسیت اخلاقی یک استعداد ذاتی نیست، بلکه توانایی است که تسلط بر آن نیاز به آموزش و تمرین دارد [۱۲].

### استدلال اخلاقی

استدلال اخلاقی دربرگیرنده درک درست افراد از چارچوب‌های اخلاقی مختلف، توانایی شناسایی و ارزیابی اعتبار واقعیت‌های مربوط به یک وضعیت اخلاقی و همچنین ارزیابی هر گونه استنباط از این واقعیت‌هاست. علاوه بر این، استدلال اخلاقی توانایی شناسایی و ارزیابی ارزش‌هایی است که یک فرد یا گروه درباره یک مسئله اخلاقی دارند. فرایندی که خوبی یا بدی کنش‌های انسان را داوری می‌کند و به‌عنوان یک توانایی شناختی در اثر مواجهه با موضوعات اخلاقی تقویت می‌شود [۱۳، ۱۴].

### تخیل اخلاقی

این بُعد به توانایی پیش‌بینی و تجسم آسیب‌های بالقوه‌ای اشاره دارد که ممکن است در یک موقعیت یا مسئله اخلاقی خاص حاصل شود. تخیل اخلاقی ترکیبی از فرایندهای احساسی و عقلانی است که به شکل‌گیری تخیل کمک می‌کند. تخیل اخلاقی مسئله‌ای است که افراد بیشتر اوقات با آن سروکار دارند. انسان‌ها به‌طور مداوم در حال برخورد با انواع مسائل اخلاقی‌اند و

اخلاق یکی از ارکان اساسی بقای جوامع است؛ مجموعه‌ای از صفات روحی و باطنی که با آثار و پیامدهایش قابل تعریف است. به عبارتی، اخلاق، علمی است که هدف آن ترغیب اراده فرد به انجام کاری مطلوب و بازداشت از اقدامی نامطلوب است [۱]. اولویت دادن به این اصل مهم و تلاش برای آموزش و نهادینه کردن آن در جوامع ضروری به نظر می‌رسد؛ جوامعی که روزبه‌روز در سایه اطلاعات و ارتباطات توسعه پیدا کرده است و برای بقا در آن دقت و هوشیاری بیش از پیش نیاز است [۲]. این توسعه از مرز زمان و مکان، زیان و فرهنگ فراتر رفته و مناسبات و معاشرت افراد را از شکل صرفاً حقیقی خارج کرده و به فضای مجازی انتقال داده است [۳، ۴].

فضایی که با پیشرفت فناوری و سهولت در برقراری ارتباط، تبادل اطلاعات براساس علائق مشترک، سرگرمی و تفریح را به‌شکل جهانی و بدون حضور فیزیکی میسر ساخته است که افراد در آن معمولاً گمنام هستند [۵، ۶].

ویژگی‌های خاص شبکه‌های اجتماعی همانند قدرت معاشرت‌پذیری، غنای رسانه‌ای، سرعت انتقال اطلاعات و خاصیت مخاطب‌محوری آن، روزبه‌روز بر جمعیت آن افزوده است [۶]. این استقبال روزافزون از شبکه‌های اجتماعی به‌خصوص تلگرام و اینستاگرام که به‌عنوان شبکه‌های اجتماعی محبوب و پرکاربرد در بیشتر کشورها، از جمله ایران شناخته می‌شوند [۷]، نیازمند توجه همه‌جانبه و دقیق است.

گزارشات دو گروه تحقیقاتی «We Are Social» و «Hoot- Suite» حاکی از افزایش مدت‌زمان استفاده و تعداد کاربران فضای مجازی، به‌خصوص در شبکه‌های اجتماعی است. براساس نتایج حاصل از بررسی‌های انجام شده، تعداد کاربران جهانی شبکه‌های اجتماعی تا ژانویه سال ۲۰۲۱ تقریباً به ۴/۲۰ میلیارد نفر رسیده است. هرچند در این بین نمی‌توان از تأثیرات ویروس کووید-۱۹ که باعث ایجاد چالش‌ها و فرصت‌های جدید شد، چشم‌پوشی کرد. اما این رقم طی ۱۲ ماه گذشته به میزان ۴۹۰ میلیون نفر رشد داشته است که افزایش بیش از ۱۳ درصدی را نسبت به سال گذشته نشان می‌دهد. کاربران شبکه‌های اجتماعی اکنون بیش از ۵۳ درصد از کل جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند که کاربران ایرانی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. به گزارش دو گروه تحقیقاتی مذکور، تعداد کاربران ایرانی شبکه‌های اجتماعی در سال ۲۰۲۱ تا ۱۳ درصد رشد کرده است. همچنین در شبکه اجتماعی واتس‌آپ ۵۰ میلیون نفر، در تلگرام ۴۹ میلیون نفر و در اینستاگرام ۴۷ میلیون نفر ایرانی فعال گزارش شده است [۸].

این جمعیت عظیم از کاربران برای بقا و داشتن محیطی امن و بهره‌وری در فضای مجازی نیازمند کسب مهارت‌ها و آموزش‌هایی هستند که تحت عنوان سواد اخلاقی از آن یاد می‌شود. در واقع،

که یکی از خلأهای پژوهشی در این زمینه محسوب می‌شود. پژوهش حاضر در صدد است تا با پر کردن این خلأ گامی مؤثر در جهت ایجاد، ارتقا و بهبود سواد اخلاقی و بهره‌وری هر چه بیشتر در شبکه‌های اجتماعی بردارد. این مطالعه در صدد یافتن پاسخ برای سؤالات زیر است:

#### سؤال اصلی

میزان سواد اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

#### سؤالات فرعی

۱. میزان حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

۲. میزان استدلال اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

۳. میزان تخیل اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

۴. وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین فرضی (۳) و میانگین به‌دست‌آمده برای هر ۳ مؤلفه حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی

#### مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر، پیمایشی و از نوع مقطعی، به‌لحاظ هدف توصیفی و از نظر کاربرد نتایج، کاربردی است. جامعه این مطالعه را کلیه دانشجویان تحصیلات تکمیلی مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری مشغول به تحصیل دانشگاه علوم پزشکی ایران در کلیه رشته‌ها در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ تشکیل دادند. با مراجعه به واحد فناوری اطلاعات دانشگاه، تعداد کل دانشجویان تحصیلات تکمیلی ۲۲۴۴ نفر برآورد شد که از این تعداد، ۷۷۶ نفر در مقطع دکتری و ۱۴۶۸ نفر در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بودند. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و طبق جدول کرجسی - مورگان، حجم نمونه پژوهش برابر با ۳۲۷ نفر محاسبه شد. محیط پژوهش، کلیه دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی ایران بود که عبارتند از: دانشکده بهداشت، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشکده پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، دانشکده طب ایرانی، دانشکده علوم توانبخشی، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان، دانشکده فناوری‌های نوین پزشکی و دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که به‌منظور طراحی سؤالات آن از ترکیب پرسش‌نامه‌های سه پژوهش، تیری و همکاران در سال ۲۰۰۸ [۱۸]، یورتسور در سال ۲۰۰۶ [۱۹] و بی‌یو و همکاران در سال ۱۹۹۵ [۲۰] استفاده شد. پرسش‌نامه

به‌طور مداوم در حال سنجش میزان درستی و نادرستی، خوبی و بدی مسائل هستند. مهارت تخیل اخلاقی، توانایی افراد را در تصور نتایج رفتار و عواقب اعمال بالقوه خود بالا می‌برد [۱۰، ۱۲].

در این زمینه، بهرامی و همکاران در سال ۱۳۹۹ در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت موجود مؤلفه‌های سواد اخلاقی دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی» دریافتند وضعیت مؤلفه‌های سواد اخلاقی (پتانسیل اخلاقی، وجود حساسیت‌های اخلاقی، تقویت مهارت‌های استدلال‌ورزی) دانشجویان در شبکه‌های مجازی در سطح مطلوبی قرار دارد. از طرفی، مباحث نظری این مقوله با توجه به یافته‌های این مطالعه، مورد تأیید و در سطح قابل قبول بوده و زمینه‌های حرکت به سمت سیاست‌گذاری‌های جدی در زمینه آموزش سواد اخلاقی در شبکه‌های مجازی را فراهم کرده است [۱۵].

فیبین و همکاران در سال ۲۰۲۱ در پژوهشی با عنوان «استراتژی‌های مؤثر برای آموزش سواد اطلاعاتی: مبارزه با اخبار جعلی و تقویت تفکر انتقادی» به بررسی چگونگی تغییر ماهیت دانشجویان با دسترسی بسیار بیشتر به کتاب‌های الکترونیکی و سیستم‌های مجلات آنلاین و افزایش انتظار مشارکت‌های سازمانی پرداختند. آن‌ها با استفاده از روش تجزیه و تحلیل یادگیری دانشجویان کارشناسی ارشد در یک مؤسسه آموزش عالی انگلستان دریافتند دانشجویان بیشتر زمان خود را در محیط دیجیتال می‌گذرانند، در حالی که مهارت و آگاهی چندانی برای مراقبت از خود در این فضا ندارند. نتایج آن‌ها نشان داد نمی‌توان انتظار داشت دانشجویان با آگاهی کامل از مفهوم داشتن سواد دیجیتال اخلاقی وارد دانشگاه‌ها شوند و دانشگاه‌ها باید رویکرد جامع‌تری برای حمایت از دانشجویان در توسعه سواد دیجیتالی اخلاقی در قرن ۲۱ داشته باشند و باید در جهت توسعه چارچوبی از تفکر انتقادی حرکت کنند [۱۶].

راند در سال ۲۰۲۰ در پژوهش خود با استفاده از نظرسنجی آنلاین (نظرسنجی از معلمان در مورد نژاد)، دیدگاه ۵۳۸ معلم در مدارس دولتی پنسیلوانیا را در مورد مسئولیت خود در قبال آموزش عدالت اجتماعی مورد بررسی قرار داد. نتایج بررسی‌ها نشان داد تعداد قابل توجهی از معلمان بر این باورند که آن‌ها مسئول کمک به دانش‌آموزان خود در توسعه مهارت‌های تجزیه و تحلیل انتقادی و پاسخ به بی‌عدالتی اجتماعی نیستند [۱۷]. بررسی‌های صورت گرفته در حوزه شبکه‌های اجتماعی و بررسی آسیب‌های اخلاقی و پیامدهای آن نشان می‌دهد تعداد معدودی از پژوهش‌ها به بررسی سواد اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی پرداخته‌اند و پژوهش‌های انجام شده تنها بعد نظری آن را مد نظر قرار داده‌اند. بنابراین پژوهش حاضر در تلاش است به بُعد عملیاتی سواد اخلاقی بپردازد و اهداف اصلی آن سنجش ۳ مؤلفه حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی است

معنی‌دار بین میانگین محاسبه‌شده برای هر ۳ مؤلفه حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی با میانگین فرضی (۳/۰۰) از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد.

### یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر شامل دو قسمت است: قسمت اول مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان و قسمت دوم مربوط به سؤالات پژوهش است.

### اطلاعات جمعیت‌شناختی

با توجه به جدول شماره ۱، آزمون تی مستقل نشان داد متوسط نمره سواد اخلاقی زنان و مردان دانشجوی از نظر آماری معنی‌دار نیست ( $P > 0/05$ ). همچنین آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه نشان داد متوسط نمره سواد اخلاقی دانشجویان در رده‌های سنی مختلف از نظر آماری معنی‌دار است ( $P < 0/05$ ).

براساس پرسش مطرح‌شده در پرسش‌نامه، از شرکت‌کنندگان خواسته شده بود تا شبکه‌های اجتماعی مورد استفاده خود را به ترتیب ذکر کنند. اطلاعات به‌دست‌آمده حاکی از آن بود که ۲۰ نوع شبکه اجتماعی توسط شرکت‌کنندگان مورد استفاده قرار گرفته است که ۴ مورد آن شبکه اجتماعی داخلی و ۱۶ مورد خارجی بود. از بین این ۲۰ نوع، تنها ۲ مورد شبکه اجتماعی علمی (لینکدین و ریسرچ گیت) و ۱۸ مورد عمومی بود (تصویر شماره ۱).

میزان ساعت‌های مورد استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی نیز برآورد شد که نشان داد بیشتر دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی ایران در طول شبانه‌روز بین ۲ تا ۳ ساعت از زمان خود را به استفاده از شبکه‌های اجتماعی اختصاص می‌دهند (تصویر شماره ۲).

طراحی‌شده شامل دو بخش بود: بخش اول مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی (شامل دانشکده محل تحصیل، جنسیت، سن، رشته تحصیلی، اسامی شبکه‌های اجتماعی مورد استفاده و میزان ساعتی که به استفاده از شبکه‌های اجتماعی اختصاص می‌دهند) بود. بخش دوم مربوط به سؤالات تخصصی جهت سنجش میزان سواد اخلاقی (۴۱ سؤال) در شبکه‌های اجتماعی در سه بعد حساسیت اخلاقی (۱۲ سؤال)، استدلال اخلاقی (۱۱ سؤال) و تخیل اخلاقی (۱۸ سؤال) اخلاقی بود.

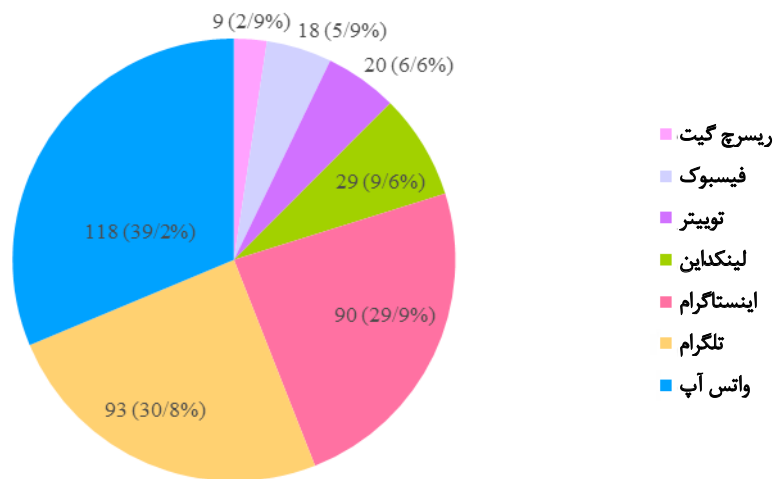
سؤالات این پرسش‌نامه براساس طیف پنج‌گانه لیکرت از ۱ به معنای «خیلی کم» تا ۵ به معنای «خیلی زیاد» تنظیم شده بود. روایی صوری آن توسط اساتید گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی (۵ نفر) بررسی شد و پایایی آن نیز با توزیع پرسش‌نامه میان ۳۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ به ترتیب برای مؤلفه‌های حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی، تخیل اخلاقی و کل پرسش‌نامه ۰/۸۲۹، ۰/۸۱۷، ۰/۸۰۹ و ۰/۸۱۸ برآورد شد. از آنجایی که مقدار آلفای کرونباخ تمام مؤلفه‌ها از ۷۰ درصد بالاتر بود، پایایی گویه‌ها و همسانی درونی سؤال‌ها مورد تأیید قرار گرفت.

با کسب رضایت و اطمینان جامعه مورد مطالعه در مورد حفظ اطلاعات محرمانه آن‌ها، ۳۲۷ پرسش‌نامه از طریق ایمیل، شبکه‌های اجتماعی و پیامک توزیع شد؛ ۵۱ پرسش‌نامه یعنی ۱۵/۵۹ درصد به صورت ایمیل، ۲۰۴ پرسش‌نامه یعنی ۶۲/۳۵ درصد از طریق شبکه‌های اجتماعی و ۴۶ پرسش‌نامه یعنی ۱۴/۰۶ درصد از طریق پیامک دریافت ارسال شدند. در مجموع ۳۰۱ پرسش‌نامه یعنی ۹۲/۰۴ درصد از پرسش‌نامه‌ها تکمیل و عودت داده شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ انجام شد. داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های آمار توصیفی نظیر میانگین، انحراف معیار، توزیع فراوانی و درصد تحلیل شد. همچنین در قسمت آمار تحلیلی نیز برای بررسی وجود اختلاف

جدول ۱. مقایسه سواد اخلاقی دانشجویان بر حسب جنس و سن

متغیرهای جمعیت‌شناختی	تعداد (درصد)	میانگین $\pm$ انحراف معیار	آزمون	سطح معنی‌داری
جنس	زن	۲۱۶ (۷۱/۸)	۳/۴۹ $\pm$ ۰/۳۲	۰/۳۳۰
	مرد	۸۵ (۲۸/۲)	۳/۵۲ $\pm$ ۰/۲۶	
سن (سال)	۱۸-۲۴	۶۴ (۲۱/۳)	۳/۴۲ $\pm$ ۰/۲۷	۰/۰۱۸
	۲۵-۳۰	۱۴۰ (۴۶/۵)	۳/۵۱ $\pm$ ۰/۳۰	
	۳۱-۳۵	۵۴ (۱۷/۹)	۳/۵۲ $\pm$ ۰/۲۹	
	۳۶-۴۰	۲۶ (۸/۶)	۳/۶۵ $\pm$ ۰/۳۳	
۴۱ و بالاتر	۱۷ (۵/۶)	۳/۴۵ $\pm$ ۰/۳۱		



تصویر ۱. توزیع فراوانی انواع شبکه‌های اجتماعی مورد استفاده جامعه پژوهش

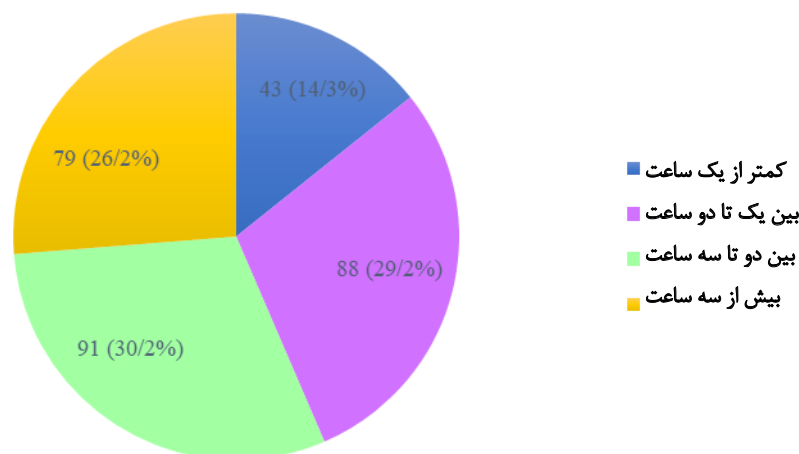
#### سوالات پژوهش

#### نتیجه سؤال اصلی پژوهش

جهت بررسی این سؤال نیز از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد و میانگین نظر دانشجویان تحصیلات تکمیلی مورد بررسی قرار گرفت.

با توجه به جدول شماره ۲، گزینه «زیاد» با درصد فراوانی ۶۲/۹ دارای بیشترین فراوانی و گزینه‌های «بسیار کم» و «کم» دارای کمترین فراوانی بودند. سطح معنی‌داری آزمون تی تک‌نمونه‌ای در بررسی میزان سواد اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در شبکه‌های اجتماعی برابر با ۰/۰۰۱ محاسبه شد که از سطح معنی‌داری استاندارد ۰/۰۵ کمتر است ( $P < 0.05$ ) که نشان می‌دهد متوسط نمره سواد اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران بالاتر از میانگین فرضی ۳/۰۰ است.

هدف اصلی این پژوهش سنجش میزان سواد اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی بود. در این پژوهش ۳ مؤلفه سواد اخلاقی مورد سنجش قرار گرفت که عبارتند از: حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی. با توجه به اینکه مقادیر چولگی و کشیدگی نمرات حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی بین +۱ و -۱ بود، بنابراین توزیع آن‌ها نرمال فرض شد و برای مقایسه قبل و بعد در هر گروه از آزمون تی تک‌نمونه‌ای و برای مقایسه گروه‌ها از آنالیز واریانس یک‌طرفه و آزمون تی مستقل استفاده شد.



تصویر ۲. مدت زمان استفاده روزانه دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی



## جدول ۲. سنجش میزان سواد اخلاقی دانشجویان

گزینه‌ها	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین $\pm$ انحراف معیار	میانگین نظری = ۳/۰۰
تعداد (درصد)	۰(۰/۰)	۰(۰/۰)	۱۰۸(۳۵/۸)	۱۹۰(۶۲/۹)	۴(۱/۳)	۳/۵۰ $\pm$ ۰/۳۰	۲۸/۶۶
							سطح معنی‌داری
							۰/۰۰۱

## سؤال فرعی اول پژوهش

## میزان حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

طبق اظهارات پاسخ‌دهندگان در **جدول شماره ۳**، گویه «از اشتراک‌گذاری اطلاعات غیرمفید (توهین، قضاوت، شایعه، غیرموثق، نادرست) خودداری می‌کنم» با میانگین ۴/۶۹ دارای بالاترین میانگین بود. گویه «هنگام قرارگیری در یک موقعیت اخلاقی، براساس تعصبات خاصی به ارزیابی می‌پردازم» با میانگین ۲/۶۹ دارای پایین‌ترین میانگین در میان گویه‌های موردبررسی درباره میزان حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران بوده.

برای بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین محاسبه‌شده برای میزان حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران با میانگین فرضی ۳/۰۰ از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. طبق محاسبات ارائه‌شده در **جدول شماره ۳**، حساسیت اخلاقی دارای میانگینی برابر با ۳/۷۵ است که این امر بیانگر آن است که میزان حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی بالاتر از میانگین فرضی ۳/۰۰ و در وضعیت خوب (بالای متوسط) قرار دارد. همچنین براساس محاسبات انجام‌شده، اختلاف بین میانگین محاسبه‌شده برای مؤلفه حساسیت اخلاقی و میانگین فرضی ۳ معنی‌دار است ( $P < ۰/۰۰۱$ ).

## جدول ۳. میانگین نمره کسب‌شده توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در حیطه حساسیت اخلاقی

دیدگاه	میانگین $\pm$ انحراف معیار	میانگین نظری = ۳/۰۰
از نظر من در شبکه‌های اجتماعی، مسائل اخلاقی مطرح است.	۳/۵۵ $\pm$ ۱/۰۲	۹/۳۴
در شبکه‌های اجتماعی هنگام بروز بحث بین افراد، می‌توانم گرایش‌های اخلاقی افراد درگیر را تشخیص دهم.	۳/۸۱ $\pm$ ۰/۷۷	۱۸/۲۴
از اشتراک‌گذاری اطلاعات غیرمفید (توهین، قضاوت، شایعه، غیرموثق، نادرست) خودداری می‌کنم.	۴/۶۹ $\pm$ ۰/۶۰	۳۹/۰۱
من می‌توانم اخلاقی یا غیراخلاقی بودن مسائل را در شبکه‌های اجتماعی تشخیص دهم.	۴/۱۳ $\pm$ ۰/۷۴	۲۶/۵۹
من شجاعت ابراز نظرات خود در شبکه‌های اجتماعی را دارم.	۳/۶۱ $\pm$ ۰/۹۸	۱۰/۸۳
هنگام درگیری در یک موقعیت اخلاقی مبهم، خود را در موضع بی‌طرف قرار می‌دهم.	۳/۵۲ $\pm$ ۰/۹۱	۹/۸۶
من در شبکه‌های اجتماعی، قادر هستم ارزش‌های اخلاقی موجود در یک موقعیت را شناسایی کنم.	۳/۸۵ $\pm$ ۰/۷۱	۲۰/۸۰
هنگام قرارگیری در یک موقعیت اخلاقی، براساس تعصبات خاصی به ارزیابی می‌پردازم.	۲/۶۹ $\pm$ ۱/۰۰	-۵/۵۸
هنگام قرارگیری در یک موقعیت اخلاقی، پیش‌داوری نمی‌کنم.	۳/۶۷ $\pm$ ۰/۷۶	۱۵/۲۵
هنگام حل مشکلات اخلاقی، براساس موقعیت اجتماعی خودم موضع می‌گیرم.	۳/۰۳ $\pm$ ۰/۹۳	۰/۶۲
هنگام درگیری با مسائل اخلاقی، براساس شرایط فرهنگی خود موضع می‌گیرم.	۳/۲۰ $\pm$ ۰/۹۸	۳/۴۶
هنگام قرارگیری در موقعیت‌های اخلاقی، براساس مسائل اعتقادی موضع می‌گیرم.	۳/۰۴ $\pm$ ۱/۱۲	۰/۶۷
نمره کل	۳/۵۷ $\pm$ ۰/۳۵	۲۷/۹۷



جدول ۴. میانگین نمره کسب‌شده توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در حیطة استدلال اخلاقی

دیدگاه	میانگین $\pm$ انحراف معیار	آماره t	سطح معنی داری
من در شبکه‌های اجتماعی، نسبت به نشانه‌های اخلاقی موجود در یک موقعیت، آگاه هستم.	۳/۶۹ $\pm$ ۰/۷۱	۱۶/۸۱	۰/۰۰۱
من در شبکه‌های اجتماعی، قادر هستم ارزش‌های اخلاقی موجود در یک موقعیت را ارزیابی کنم.	۳/۷۵ $\pm$ ۰/۶۹	۱۸/۷۶	۰/۰۰۱
قبل از اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی، منافع سایر افراد را حتی در شرایطی که منافع خود مطرح باشد در نظر می‌گیرم.	۳/۹۵ $\pm$ ۰/۷۷	۲۱/۵۱	۰/۰۰۱
براساس منافع خودم اطلاعات را در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک می‌گذارم.	۲/۶۱ $\pm$ ۰/۹۴	-۷/۲۵	۱/۰۰۰
من با در نظر گرفتن هنجار و ارزش‌های افراد در شبکه‌های اجتماعی، تصمیم‌گیری و اقدام می‌کنم.	۳/۷۶ $\pm$ ۰/۸۴	۱۵/۹۰	۰/۰۰۱
من قبل از اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی به عواقب احتمالی عمل خود فکر می‌کنم.	۴/۱۳ $\pm$ ۰/۶۹	۲۸/۵۷	۰/۰۰۱
من اطلاعات و مهارت‌های روبه‌رو شدن با مسائل اخلاقی، در شبکه‌های اجتماعی را دارم.	۳/۶۲ $\pm$ ۰/۷۸	۱۳/۸۰	۰/۰۰۱
من جرأت این را دارم که با مشکلات اخلاقی پیش‌آمده در شبکه‌های اجتماعی روبه‌رو شوم.	۳/۵۲ $\pm$ ۰/۸۱	۱۱/۱۶	۰/۰۰۱
من می‌توانم دیدگاه‌های خود را صریح و بی‌پرده در شبکه‌های اجتماعی بیان کنم بدون اینکه از کسی هراسی داشته باشم.	۲/۹۸ $\pm$ ۱/۰۱	-۰/۳۴	۰/۶۳۳
من برای اشتراک‌گذاری اطلاعات (تصاویر، مطالب، کلیپ و موسیقی و غیره) از منابع موثق استفاده می‌کنم.	۳/۹۸ $\pm$ ۰/۸۳	۲۰/۴۰	۰/۰۰۱
من هنگام اشتراک‌گذاری اطلاعات به هنجارها و ارزش‌های مطرح در فضای شبکه‌های اجتماعی توجه می‌کنم.	۳/۹۳ $\pm$ ۰/۷۴	۲۱/۷۲	۰/۰۰۱
من در شبکه‌های اجتماعی اثرات اطلاعاتی که به اشتراک می‌گذارم را بر روی همه کسانی که مخاطب آن هستند پیش‌بینی می‌کنم.	۳/۷۲ $\pm$ ۰/۸۸	۱۴/۱۷	۰/۰۰۱
نمره کل	۳/۶۴ $\pm$ ۰/۴۰	۲۷/۴۱	۰/۰۰۱

### سؤال فرعی دوم پژوهش

#### میزان استدلال اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

طبق اظهارات پاسخ‌دهندگان در جدول شماره ۴، گویه «من قبل از اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی به عواقب احتمالی عمل خود فکر می‌کنم» دارای بالاترین میانگین (۴/۱۳) و گویه «براساس منافع خودم اطلاعات را در شبکه‌های اجتماعی به اشتراک می‌گذارم» دارای پایین‌ترین میانگین (۲/۶۱) در میان گویه‌های موردبررسی درباره میزان قدرت استدلال‌ورزی اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران بوده‌اند.

برای بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین محاسبه‌شده برای میزان استدلال اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران با میانگین فرضی ۳/۰۰ از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. طبق محاسبات ارائه‌شده در جدول شماره ۴، استدلال اخلاقی دانشجویان دارای میانگینی برابر با

۳/۶۴ است که این امر بیانگر آن است که میزان استدلال اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی بالاتر از میانگین فرضی ۳/۰۰ است و در وضعیت خوب (بالای متوسط) قرار دارد. همچنین براساس محاسبات انجام‌شده، اختلاف بین مقدار میانگین محاسبه‌شده و میانگین فرضی ۳ معنی‌دار است ( $P < ۰/۰۰۱$ ).

### سؤال فرعی سوم پژوهش

#### میزان تخیل اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی

طبق اظهارات پاسخ‌دهندگان در جدول شماره ۵، گویه «من به‌عنوان یک دانشجو لازم می‌دانم نسبت به اصول اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی، آگاهی پیدا کنم» دارای بالاترین میانگین (۴/۲۳) و گویه «من در شبکه‌های اجتماعی مسئولیتی نسبت به دیگران ندارم» دارای پایین‌ترین میانگین (۱/۹۲) در میان گویه‌های موردبررسی درباره میزان تخیل اخلاقی دانشجویان

جدول ۵. میانگین نمره کسب‌شده توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در حیطه تخیل اخلاقی

دیدگاه	میانگین ± انحراف معیار	آماره t	سطح معنی داری	میانگین نظری = ۳/۰۰
من نسبت به هرگونه مشکل اخلاقی تهدیدکننده گروه‌ها و کانال‌هایی که در آن عضو هستم آگاهی دارم.	۳/۴۲±۰/۷۸	۹/۴۱	۰/۰۰۱	
من قدرت درک تفاوت در ارزش اخلاقی مطالب اشتراک‌گذاری شده در شبکه‌های اجتماعی را دارم.	۳/۷۷±۰/۷۴	۱۸/۳۲	۰/۰۰۱	
می‌توانم هنگام قرار گرفتن در یک وضعیت اخلاقی، دور از تعصب تصمیم بگیرم.	۳/۶۴±۰/۷۴	۱۴/۹۷	۰/۰۰۱	
من در شبکه‌های اجتماعی مسئولیتی نسبت به دیگران ندارم.	۱/۹۲±۰/۹۳	-۲۰/۱۰	۱/۰۰۰	
من در برابر هر گونه اطلاعاتی (پیام، کلیپ، موسیقی و غیره) که در شبکه‌های اجتماعی منافع دیگران را به خطر اندازد مقاومت می‌کنم، حتی اگر منافع خودم به خطر بیفتد.	۳/۳۳±۰/۹۰	۶/۳۷	۰/۰۰۱	
من قادرم هدف اصلی و پشتوانه مطالبی که در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شود را تصور کنم.	۳/۴۸±۰/۷۰	۱۲/۰۰	۰/۰۰۱	
من در شبکه‌های اجتماعی می‌توانم با تصور شرایط دیگران با آنان همدلی کنم.	۳/۵۰±۰/۷۶	۱۱/۴۵	۰/۰۰۱	
من در مورد تصمیمات و اقدامات گذشته افراد در شبکه‌های اجتماعی قضاوت نمی‌کنم.	۳/۳۵±۰/۸۴	۷/۲۹	۰/۰۰۱	
من قوانین و مقررات شبکه‌های اجتماعی را بدون هیچ توجه و توجیهی می‌پذیرم.	۳/۰۰±۱/۰۷	-۰/۰۵	۰/۵۲۱	
اطلاعات من برای تصمیم‌گیری و اقدامات اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی کافی نیست.	۳/۰۷±۰/۹۷	۱/۲۵	۰/۱۰۷	
من هنگام مشاهده یک موقعیت اخلاقی می‌توانم خود را جای دیگران بگذارم.	۳/۵۵±۰/۸۰	۱۲/۰۱	۰/۰۰۱	
من توانایی تجدیدنظر در باورهای اخلاقی خود را دارم.	۳/۶۰±۰/۸۹	۱۱/۶۸	۰/۰۰۱	
من قادرم در موقعیت‌های اخلاقی از دید شخص دیگری به خودم نگاه کنم.	۳/۶۳±۰/۷۷	۱۴/۲۰	۰/۰۰۱	
از نظر من پرسیدن نظر فرد مخالف هنگام تصمیم‌گیری، وقت تلف کردن است.	۲/۰۴±۰/۸۴	-۱۹/۹۲	۱/۰۰۰	
وقتی یک مسئله یا درگیری اخلاقی پیش می‌آید من می‌توانم خودم را جای دیگران بگذارم.	۳/۵۸±۰/۷۶	۱۳/۱۸	۰/۰۰۱	
من در شبکه‌های اجتماعی اگر رفتار یا عمل درستی از کسی ببینم از وی قدردانی می‌کنم.	۳/۹۱±۰/۸۲	۱۹/۳۸	۰/۰۰۱	
هنگام برخورد با مسائل اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی می‌توانم راه‌حل‌های مناسب و جایگزین متنوعی پیدا کنم.	۳/۴۳±۰/۷۳	۱۰/۲۵	۰/۰۰۱	
من به‌عنوان یک دانشجو لازم می‌دانم نسبت به اصول اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی، آگاهی پیدا کنم.	۴/۲۳±۰/۷۰	۳۰/۵۲	۰/۰۰۱	
نمره کل	۳/۳۶±۰/۳۶	۱۷/۴۹	۰/۰۰۱	

تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران بوده‌اند.

#### سؤال فرعی چهارم پژوهش

در جدول شماره ۶ نتایج مربوط به بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین فرضی (۳) و میانگین به‌دست‌آمده برای هر ۳ مؤلفه حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی ارائه شده است.

#### بحث

براساس یافته‌های پژوهش حاضر، میزان سواد اخلاقی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی ایران بالای متوسط ارزیابی شد. این یافته‌ها با نتایج مطالعه بهرامی و همکاران [۱۵] همسو بود. در آن مطالعه نیز وضعیت موجود تمامی مؤلفه‌های سواد اخلاقی

برای بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین میانگین محاسبه‌شده برای میزان استدلال اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران با میانگین فرضی ۳/۰۰ از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. طبق محاسبات انجام‌شده و مطابق با جدول شماره ۵، میزان قدرت تخیل اخلاقی دارای میانگینی برابر با ۳/۳۶ است که این امر بیانگر آن است که میزان قدرت تخیل اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی بالاتر از میانگین فرضی ۳/۰۰ است و در وضعیت خوب (بالای متوسط) قرار دارد. همچنین براساس محاسبات انجام‌شده، اختلاف بین مقدار میانگین محاسبه‌شده و میانگین فرضی ۳ معنی‌دار است ( $P < ۰/۰۰۱$ ).



جدول ۶. بررسی وجود اختلاف معنی‌دار بین مؤلفه‌های حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی

مؤلفه‌ها	میانگین $\pm$ انحراف معیار	آماره t	سطح معنی‌داری	میانگین نظری = ۳/۰۰
حساسیت اخلاقی	۳/۵۷ $\pm$ ۰/۳۵	۲۷/۹۷	۰/۰۰۱	
استدلال اخلاقی	۳/۶۴ $\pm$ ۰/۴۰	۲۷/۴۱	۰/۰۰۱	
تخیل اخلاقی	۳/۳۶ $\pm$ ۰/۳۶	۱۷/۴۹	۰/۰۰۱	
سواد اخلاقی	۳/۵۰ $\pm$ ۰/۳۰	۲۸/۶۶	۰/۰۰۱	

### استدلال اخلاقی

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی از استدلال اخلاقی نسبی برخوردار هستند که همسو با مطالعه بهرامی و همکاران است [۱۵]. طبق اظهارات دانشجویان تحصیلات تکمیلی، آنان قبل از اشتراک‌گذاری اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی به عواقب احتمالی عمل خود فکر می‌کنند و علاوه بر منافع فردی خود، منافع دیگران را نیز در نظر می‌گیرند. همچنین آنان با در نظر گرفتن هنجار و ارزش‌های افراد در شبکه‌های اجتماعی تصمیم‌گیری و اقدام می‌کنند و می‌دانند که عدم رعایت اصول اخلاقی ممکن است عواقب ناگواری برای خودشان و دیگران داشته باشد. بنابراین هنگام اقدام به هر گونه عملی در شبکه‌های اجتماعی از جمله اشتراک اطلاعات، به عواقب آن و تأثیرات احتمالی آن بر روی دیگران فکر می‌کنند و اگر مسئله اخلاقی به وجود آمده باشد مسئولیت اخلاقی رفتار خود را می‌پذیرند. در نهایت یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده قدرت استدلال، تجزیه و تحلیل مسائل، سنجش و ارزیابی عملکرد خود، عاقبت‌اندیشی و مسئولیت‌پذیری اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران قبل از هر گونه اقدامی در شبکه‌های اجتماعی است که این خود ارتباط تنگاتنگی با تفکر انتقادی دارد. این خصیصه افراد را به دوراندیشی سوق می‌دهد. افراد دوراندیش جنبه‌های مختلف شرایط را در نظر می‌گیرند و می‌دانند سود جمعی به معنی پیشرفت حداکثری است و در این راستا تلاش می‌کنند [۲۵].

### تخیل اخلاقی

یافته‌ها نشان می‌دهند تخیل اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در وضعیت بالای متوسط قرار دارد. این بخش از پژوهش نیز همسو با مطالعه بهرامی و همکاران است. همچنین اودوم و همکاران نیز دریافتند از دیدگاه دانشجویان، تخیل اخلاقی به آن‌ها کمک می‌کند قبل از قضاوت و اظهار نظر در مورد اقدام و رفتار افراد، خود را در جایگاه سایرین قرار دهند و با استفاده از

دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی در حد مطلوبی قرار داشت. نصیری و بخشی [۲۱]، قاسمی زرگر و همکاران [۲۲]، خان [۲۳] و تورکولت [۲۴] نیز در نتایج پژوهش خود میزان سواد اخلاقی جامعه مورد مطالعه خود را در حد مطلوب ارزیابی کرده‌اند.

بیشترین میانگین نمره به دست آمده از بین ۳ مؤلفه سواد اخلاقی، مربوط به استدلال اخلاقی و کمترین آن با اندکی تفاوت مربوط به تخیل اخلاقی بود.

### حساسیت اخلاقی

یافته‌ها در مورد مؤلفه حساسیت اخلاقی نشان می‌دهند میزان حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی در وضعیت بالای متوسط قرار دارد که همسو با مطالعه بهرامی و همکاران [۱۵] است. این امر بیانگر قدرت تشخیص مطلوب دانشجویان در مواجهه با مسائل اخلاقی موجود در شبکه‌های اجتماعی است. آنان در مورد به اشتراک‌گذاری اطلاعات غیر مفید، غیر موثق و نادرست در شبکه‌های اجتماعی از حساسیت مطلوبی برخوردارند و از توهین، قضاوت و شایعه‌پراکنی در این شبکه‌ها خودداری می‌کنند. دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران به این نکته واقف هستند که نظیر زندگی واقعی، فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی نیز دارای یک سری مسائل اخلاقی‌اند و افرادی که در این فضا حضور دارند ملزم به رعایت مسائل اخلاقی هستند. همچنین آنان تا حدودی قادر به شناسایی ارزش‌های اخلاقی موجود در شبکه‌های اجتماعی هستند و هنگام بروز مشکلات اخلاقی در فضای مجازی یا هنگام حل مشکل به وجود آمده در یک موقعیت خاص در شبکه‌های اجتماعی می‌دانند که چگونه طبق موقعیت اجتماعی، شرایط فرهنگی و اعتقادات شخصی خود موضع خود را مشخص کنند. در نهایت، حساسیت اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران بیانگر آن است که آنان هنگام مواجهه با مسائل اخلاقی تا حدودی از توانایی شناسایی و تشخیص مسائل اخلاقی برخوردارند و می‌توانند واکنش مناسب اخلاقی داشته باشند. تصمیم‌گیری و ارزیابی اخلاقی دانشجویان بر اساس تعصبات خاص نیست که این خود احتمال واکنش و اقدام اخلاقی مؤثر و مناسب را افزایش می‌دهد [۹، ۱۲].

آن می‌توانند هنگام درگیری در موقعیت‌های اخلاقی راه‌حل‌های جایگزین پیدا کنند [۱۵، ۲۶].

هماهنگی و همکاری جوامع علمی، دانشگاهی، نخبگان و به تبع آن اقشار مختلف جامعه، حیاتی است.

پیشنهاد می‌شود به‌منظور برطرف کردن چالش‌های مرتبط با سواد اخلاقی، مسئولین ذی‌ربط در مورد هر ۳ مؤلفه مربوط به سواد اخلاقی (حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی و تخیل اخلاقی) دوره‌های آموزشی با تعریف سناریوهای آموزشی با عنایت ویژه به قاعده زرین (هر آنچه برای خود می‌پسندی برای دیگران هم بپسند؛ هر آنچه برای خود نمی‌پسندی برای دیگران هم مپسند) [۲۷]، برای آشنا کردن جوامع و به چالش کشیدن آنان براساس این مفهوم و مستند کردن تجارب به‌دست‌آمده برگزار کنند. ورود جدی آموزش و پرورش و مراکز آموزش عالی به این مقوله و تعریف جایگاه مشخص برای آن در هر جامعه و رشته با توجه به نوع جامعه و ماهیت رشته و محیط‌های درگیر با مسائل اخلاقی، به‌خصوص فضای مجازی نیز توصیه می‌شود. همچنین از آنجایی که طبق نتایج به‌دست‌آمده، واتس‌آپ پراستفاده‌ترین بستر برای دانشجویان بود، بهتر است برای تمرین مجازی این چالش‌های اخلاقی، از شبکه اجتماعی واتس‌آپ استفاده شود.

### نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر بیانگر آن است که سواد اخلاقی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در شبکه‌های اجتماعی در سطح بالای متوسط قرار دارد. از بین ۳ مؤلفه مربوط به سواد اخلاقی، به‌ترتیب استدلال اخلاقی، حساسیت اخلاقی و تخیل اخلاقی دارای بیشترین میانگین بودند. همچنین دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کسب سواد اخلاقی و آگاهی هرچه بیشتر از اصول اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی تمایل دارند. این موضوع نشان می‌دهد دانشجویان با وجود داشتن احساس مسئولیت نسبت به جامعه خود در شبکه‌های اجتماعی، کسب مهارت‌ها و آگاهی از اصول اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی را همچنان لازم می‌دانند و این خود روند آموزش‌پذیری را تسهیل می‌کند.

نتایج این تحقیق صرفاً به جامعه آماری مورد مطالعه قابل تعمیم است. بنابراین برای تعمیم نتایج آن به سایر جوامع بایستی احتیاط کرد. در پژوهش حاضر فقط دانشگاه علوم پزشکی ایران مورد مطالعه قرار گرفت که به همین دلیل بسط دادن نتایج این پژوهش به سایر جوامع همچون دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و غیره ممکن است محدودکننده باشد. همچنین، در این تحقیق صرفاً از روش پژوهش توصیفی - پیمایشی استفاده شده است که نظرات عمیق دانشجویان در این حوزه را پوشش نمی‌دهد. بنابراین بهتر است برای تعمیم نتایج به سایر حوزه‌های مشابه به جامعه آماری، احتیاط لازم رعایت شود.

طبق اظهارات دانشجویان تحصیلات تکمیلی، آنان به‌عنوان بخشی از جامعه شبکه‌های اجتماعی، میزان آگاهی و اطلاعات اخلاقی خود را درباره این محیط کافی نمی‌دانند و برای بهره‌وری هرچه بیشتر در این فضا به کسب آگاهی و شناخت بیشتری تمایل دارند. آنان می‌توانند با تصور شرایط دیگران با آنان همدلی کنند و در مورد تصمیمات و اقدامات آنان در شبکه‌های اجتماعی قضاوت نکنند. در نهایت یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده آن است که بسیاری از دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران در استفاده از شبکه‌های اجتماعی خود به میزان نسبی می‌توانند اثرات و آسیب‌های بالقوه رفتار خود در این محیط را پیش‌بینی کنند و اینکه قدرت تصور و تخیل هر گونه اقدامی در شبکه‌های اجتماعی و عواقب احتمالی آن برای خود و دیگران را دارند. مهارت تخیل اخلاقی، قدرت درک افراد در فهم تضادها و تشابهات فرهنگی و اجتماعی را افزایش می‌دهد؛ اینکه افراد بتوانند با استفاده از حس همدلی، خود را جای سایرین بگذارند و درک متقابل داشته باشند. تخیل اخلاقی به فرد کمک می‌کند تا از یک روند همیشگی و تکراری جدا شود و با انعطاف‌پذیری بالاتری به ارزیابی مسائل اخلاقی بپردازد و با یافتن راهکار مناسب تصمیمات صحیح اتخاذ کند [۱۰، ۱۲].

به نظر می‌رسد برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در عرصه آموزش و پرورش به‌ویژه آموزش عالی باید با ورود به مسائل سواد اخلاقی و ارتقای بیشتر آن در بین دانشجویان به افزایش آگاهی و اطلاعات و همدلی هرچه بیشتر آنان نسبت به موقعیت‌ها و چالش‌های اخلاقی موجود در شبکه‌های اجتماعی منجر شوند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد دانشجویان با وجود اینکه از اطلاعات و آگاهی نسبی در مورد مسائل اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی برخوردارند اما با توجه به پایین بودن میانگین مؤلفه تخیل اخلاقی نسبت به دو مؤلفه حساسیت اخلاقی و استدلال اخلاقی، از همدلی و درک مناسب مخاطب در این فضا برخوردار نیستند. به عبارتی، بُعد علمی و آگاهی را بیشتر از بُعد عاطفی در نظر می‌گیرند و در نظریات و تفکرات و بررسی‌های مسائل بهتر عمل می‌کنند، ولی در عملی کردن و بروز آن نیازمند تمرین و آموزش بیشتر هستند. بنابراین سنجش میزان سواد اخلاقی در شبکه‌های اجتماعی از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ایران به‌عنوان کاربران و سرمایه‌های انسانی مؤثر در پیشرفت جوامع، از طریق ترویج و عمل به مفاهیم، می‌تواند وضعیت سواد اخلاقی را در این شبکه‌ها بهبود بخشد. همچنین با آگاهی‌رسانی به مسئولان و مدیران دانشگاه علوم پزشکی ایران نسبت به رویکرد اخلاقی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی ایران، می‌توان آنان را به چاره‌اندیشی برای بررسی، بهبود و ارتقای سواد اخلاقی ترغیب کرد؛ چرا که اخلاق برای بقای جوامع به‌منظور تحقق زندگی متعالی جایگاهی ویژه دارد. برای تحقق این مهم،

## ملاحظات اخلاقی

### پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مطالعه دارای تأییدیه اخلاقی به شماره IR.IUMS.REC.1399.422 از دانشگاه علوم پزشکی ایران است.

### حامی مالی

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خانم زهرا اکبری، تأییدشده توسط گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران به شماره طرح پژوهشی ۱۸۴۷۵-۳۷-۱-۹۹ است.

### مشارکت‌نویسندگان

مفهوم‌سازی: زهرا اکبری؛ روش‌شناسی: سمیرا سلیمان‌پور و زهرا اکبری؛ تحقیق: شهرام صدقی، سمیرا سلیمان‌پور و زهرا اکبری؛ نگارش‌پیش‌نویس اصلی: زهرا اکبری و سمیرا سلیمان‌پور؛ نگارش‌نقد و تدوین: شهرام صدقی، سمیرا سلیمان‌پور و زهرا اکبری؛ جذب سرمایه: شهرام صدقی، سمیرا سلیمان‌پور و زهرا اکبری؛ منابع: سمیرا سلیمان‌پور و زهرا اکبری؛ نظارت: شهرام صدقی و سمیرا سلیمان‌پور.

### تعارض منافع

تعارض منافی بین نویسندگان وجود ندارد.



## References

- [1] Mohammadi Zavieh SA. [Identifying the components of teaching ethics among professors of Mazandaran University (Persian)] [MA thesis]. Mazandaran: Mazandaran University; 2014. [\[Link\]](#)
- [2] Salavatian S, Dolatkahh M. [The impact of mobile social networks on cultural identity of students (Persian)]. *Interdiscip Stud Media Cult*. 2017; 7(13):67-84. [\[Link\]](#)
- [3] Zokaei MS, Hasani MH. [Virtual social networks and youth lifestyle: Meta-analysis of previous researches (Persian)]. *Soc Cult Strategy*. 2016; 6(22):7-25. [\[Link\]](#)
- [4] Faramarzian S, Hashemi SH, Farhangi AA. [The role of virtual media in changing social values with an emphasis on social networking Facebook and Telegram (Persian)]. *J Soc Dev*. 2016; 10(4):123-48. [\[DOI:10.22055/QJSD.2016.12381\]](#)
- [5] Taghipour F, Zamani A. [Identifying appealing factors of "cell phone social networks" (Persian)]. *Jame Pazhuhiy Farhangi*. 2016; 8(2):45-71. [\[Link\]](#)
- [6] Fathi L, Kaldi A, Sarukhani B. [Sociological analysis of the use of virtual social networks among students (Case study: Students of Tehran University) (Persian)]. *Iran Soc Dev Stud*. 2018; 12(1):37-54. [\[Link\]](#)
- [7] Kaplan AM, Haenlein M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Bus Horiz*. 2010; 53(1):59-68. [\[DOI:10.1016/j.bushor.2009.09.003\]](#)
- [8] Kemp S. Digital 2021: Global overview report [internet]. 2021 [Updated 27 January 2021]. Available from: [\[Link\]](#)
- [9] Coley TF. Digital media ethics in the writing classroom [Phd dissertation]. Ohio: Bowling Green State University; 2011. [\[Link\]](#)
- [10] Sajadieh N. [Criticizing and examining moral literacy: An agentic perspective (Persian)]. *J Found Educ*. 2016; 5(2):88-109. [\[Link\]](#)
- [11] Toulabi Z. [The relationship between ethical literacy, student-master interaction & psychological empowerment (Persian)]. *Ethics Sci Technol* 2017; 12(1):112-20. [\[Link\]](#)
- [12] Tuana N. Conceptualization moral literacy. *J Educ Adm*. 2007; 45(4):364-77. [\[DOI:10.1108/09578230710762409\]](#)
- [13] Borhani F, Abbaszadeh A, Mohsenpour M. [Explaining the meaning of moral sensitivity in nursing students: A qualitative research (Persian)]. *J Med Ethics*. 2013; 6(22):93-115. [\[Link\]](#)
- [14] Zarei H. [The information society in the present age (Persian)] Tehran: Afarin Publications; 2014.
- [15] Bahrami M, Razavi A, Tahmasebi Limooni S. [Investigating the current situation of students' moral literacy components in virtual networks (Persian)]. *Inf CommunTechnol Educ Sci*. 2023; 13(4):54-66. [\[Link\]](#)
- [16] Phippen A, Bond E, Buck E. Effective strategies for information literacy education: Combatting 'fakenews' and empowering critical thinking. In: Baker D, Ellis L, editors. *Future directions in digital information predictions, practice, participation*. Amsterdam: Elsevier; 2021. [\[DOI:10.1016/B978-0-12-822144-0.00003-3\]](#)
- [17] Rand JK. The calculus and quotients of social illiteracy: Equations of race, responsibility & critical-ethical literacy in schools. *Educ Urban Soc*. 2021; 53(6):629-58. [\[DOI:10.1177/0013124520962081\]](#)
- [18] Tirri K, Nokelainen P, Holm K. Ethical sensitivity of finnish Lutheran 7th-9th graders. In: Oser FK, Veugelers W, editors. *Getting involved: Global citizenship development and sources of moral values*. Leiden: Brill; 2008. [\[DOI:10.1163/9789087906368\\_022\]](#)
- [19] Yurtsever G. Measuring moral imagination. *Soc Behav Pers Int J*. 2006; 34(3):205-20. [\[DOI:10.2224/sbp.2006.34.3.205\]](#)
- [20] Bebeau MJ, Pimple KD, Muskavitch KM, Borden SL, Smith DH. *Moral reasoning in scientific research. Cases for teaching and assessment*. Bloomington: Indiana University; 1995. [\[Link\]](#)
- [21] Nasiri B, Bakshi B, Hashemi SM. [The importance of teaching media literacy in the 21st century (Persian)]. *Media Stud*. 2014;7(18):149-58. [\[Link\]](#)
- [22] Ghasemi Zargar N, Jafari P, Ahmadi F. [Provide a framework for promoting the moral literacy of secondary school students (Persian)]. *Educ Leadersh Manag Q*. 2019; 13(4):65-80. [\[Link\]](#)
- [23] Khan A. *Ethical issues in social networking*. GIFT University Gujranwala; 2015. [\[Link\]](#)
- [24] Turculeț M. Ethical issues concerning online social networks. *Procedia Soc Behav Sci*. 2014; 149:967-72. [\[DOI:10.1016/j.sbspro.2014.08.317\]](#)
- [25] Qarabaghi H, Mohammadi H. [Analytical study of critical thinking skills from the perspective of Nahjul Balagha (Persin)]. Paper presented at: The 4th National Conference on Humanities and Management Studies. 11 Mach 2019; Tehran, Iran. [\[Link\]](#)
- [26] Odom SF, Andenoro AC, Sandlin MR, Jones JL. Undergraduate leadership students' self-perceived level of moral imagination: An innovative foundation for morality-based leadership curricula. *J Leadersh Educ*. 2015; 14(2). [\[DOI:10.12806/V14/I2/R9\]](#)
- [27] Singer MG. The golden rule. *Philosophy*. 1963; 38(146):293-314. [\[Link\]](#)

This Page Intentionally Left Blank